

**Zbiory Muzeum Misyjno-Etnograficznego
Księży Werbistów w Pieniężnie
– 50 lat działalności¹**

Missionary and Ethnographic Collections in Divine Word
Missionary Museum in Pieniężno. Fifty Years of Activity

Hiacynta Lorenc SSpS

hiacyntal@o2.pl

Misyjne Seminarium Duchowne Księży Werbistów w Pieniężnie

Ur. 1966 w Łąncucie. Od 1986 należy do Misyjnego Zgromadzenia Służebnic Ducha Świętego. Doktor nauk społecznych w zakresie pedagogiki. Przedmiot zainteresowań: chrześcijańska aspiracja teorii i praktyki wychowawczej, wychowanie w rodzinie, samowychowanie, formacja. Obecnie kustosz Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie. Osiem lat służyła pracą apostołską na Ukrainie. Drugą jej pasją jest ikonografia wschodnio-chrześcijańska.

Treścią niniejszego artykułu będzie charakterystyka zebranych eksponatów misyjnych, mieszczących się w Muzeum Misyjno-Etnograficznym Księży Werbistów w Pieniężnie. Zostaną one ukazane w działach szczycących się największą liczbą zebranych przedmiotów, następnie w państwach z poszczególnych kontynentów (najliczniej reprezentowanych). Przedstawione też będą owoce (w postaci eksponatów) rodzącej się na misjach sztuki chrześcijańskiej. Najpierw jednak zaprezentuje się ogólne informacje na temat Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie.

¹ 18 października 2014 roku obchodzono jubileusz 50-lecia istnienia Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie. Niniejszy artykuł, dotąd niepublikowany, poświęcony jest temu wydarzeniu.

1. Muzeum Misyjno-Etnograficzne w Pieniężnie

Zwyczaje kolekcjonowania misyjno-etnograficznych przedmiotów na terenie Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego sięgają 1922 roku, a więc momentu erygowania pierwszych placówek werbistowskich w Polsce. Twórcą tej idei był o. Emil Drobny SVD, który jako pierwszy zorganizował muzeum w Domu Królowej Apostołów w Rybniku (1930 rok). Rozpoczęło się wówczas sukcesywne gromadzenie obiektów kultury materialnej i duchowej z terenów misyjnej działalności polskich werbistów. Druga kolekcja powstała już rok później w Domu Misyjnym Św. Józefa w Górnej Grupie pod nadzorem ojców Piotra Gołąba SVD i Stanisława Kubisty SVD. Proces tworzenia się placówki muzealnej w Pieniężnie, jej rozwój oraz osiągnięcia należy przedstawić w organicznym związku z tradycją muzealną Zgromadzenia Słowa Bożego. Zakładanie muzeów misyjno-etnograficznych stanowiło jedną z integralnych części pierwszych placówek werbistowskich w Steylu, w domach św. Gabriela w Mödlingu (1889 rok) w Austrii, Świętego Krzyża w Nysie (1892 rok) i św. Wendelina w St. Wendel (1898 rok) w Niemczech. Kolekcje te wyróżniały się nie tylko bogatymi zbiorami przedmiotów etnograficznych, ale przede wszystkim naukowym i systematycznym opracowaniem, dzięki czemu stały się źródłem dla prac badawczych antropologów, etnologów i religioznawców. Ponadto zapoznawanie się alumnów z kulturą materialną i duchową ludów pozaeuropejskich stanowi konieczny składnik przygotowania do apostołatu misyjnego. Już w pierwszych latach istnienia Zgromadzenia rozwijano więc badania naukowe w ramach etnologii, lingwistyki, misjologii oraz religioznawstwa².

Wojna i lata okupacji sprawiły, że z dawnych polskich zbiorów pozostały tylko fragmentaryczne zabytki, dużo eksponatów uległo zniszczeniu albo zaginęło. Po II wojnie światowej idea kolekcjonowania przedmiotów misyjno-etnograficznych odżyła na nowo, a głównym punktem muzealnym stało się Pieniężno, gdzie gromadzono ocalałe eksponaty. Początkowo nie było stałych gabinetów etnograficznych, organizowano jedynie okolicznościowe wystawy misyjne. Na stałe urządzone je dopiero w 1964 roku na pierwszym piętrze Domu Misyjnego Św. Wojciecha³.

² Zob. K. Fac, *Organizacja i działalność Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie*, Lublin 1982, s. 21-26 (praca magisterska, mps).

³ Zob. B.p.a., *Vademecum przewodnika po klasztorze i gabinetach misyjno-etnograficznych ojców werbistów w Pieniężnie*, Pieniężno 1975, s. 44-45.

Ekspozycja ta obejmowała zbiory afrykańskie, azjatyckie i nowogwinejskie. W 1976 roku z uwagi na stale napływające egzemplarze zorganizowano magazyn muzealny, podręczną bibliotekę muzealną oraz pracownię konserwatorską. Rok później założono nowy dział – tzw. poloników, gromadzący przedmioty pochodzące z terenów Polski, zorganizowano szereg wystaw czasowych oraz nawiązano współpracę z licznymi placówkami naukowymi w Polsce⁴.

Później przestrzeń wystawowa została podzielona na osiem sekcji wystaw stałych oraz trzy czasowe. Zwiedzającym udostępniono ponad 1000 obiektów, które przedstawiały dorobek duchowy i materialny Chin, Japonii, Indii, Indonezji, Papui-Nowej Gwinei, krajów Afryki i Ameryki Łacińskiej, a eksponaty przyrodnicze odsłaniały nieco świat fauny i flory.

Zgromadzone w pieniądzeńskim muzeum przedmioty etnograficzne pochodzą z różnych kultur i cywilizacji. Ukazują kontekst religijny, kulturowy, społeczny i gospodarczy, w jakim Kościół przez swoich misjonarzy głosi Chrystusa. Od 1964 roku minęło właśnie 50 lat. Rocznica ta skłania do podsumowania i uważnego przyjrzenia się – niejako z bliska – gabinetom i magazynom placówki. Samo gromadzenie rekwizytów nie miałoby większego sensu, gdyby ich nie udostępniano zainteresowanym np. poprzez organizowanie wystaw, ukazujących funkcjonowanie innych kultur, albo konferencji i spotkań naukowych, co w pewnym okresie minionego półwiecza było dość powszechne.

Do dziś ze zbiorów pieniądzeńskich urzadza się wiele ekspozycji także w innych miejscowościach Polski. Przede wszystkim dotyczy to klasztorów księży werbistów, gdzie są instalowane mniejsze lub większe gabloty z przedmiotami z terenów, na których pracują misjonarze. Odbiorcami wystaw muzealnych są w pierwszej kolejności domy zakonne, ale nie tylko one. Muzeum udostępnia często swoje galerie jako wystawy towarzyszące imprezom religijnym i kulturalnym, odbywających się w różnorodnych instytucjach, mających podobne zainteresowania. Ich tematyka jest wieloraka. Doświadczenie zdobyte w trakcie działalności wystawienniczej pozwoliło muzeum nawiązywać współpracę w organizowaniu kolejnych imprez z innymi instytucjami w Polsce. Dzięki takiemu działaniu prowadzona jest też – niejako zdalnie – animacja misyjna. Kolekcjonowanie zbiorów misyjno-etnograficznych, tak jak kiedyś zakładano, spełnia dwa zasadnicze cele: służy pogłębianiu i popularyzacji wiedzy na temat „dalekich krajów”, co pośrednio może budzić wśród ogółu społeczeństwa zainteresowanie sprawami misji.

⁴ K. Fac, *Organizacja i działalność...*, dz. cyt., s. 46.

Z początku zbiory etnograficzne były skromne, ale z czasem jednak robiło się wokół nich coraz głośniejsze, a zainteresowanie rosło. Z roku na rok przybywała liczba zwiedzających, o czym świadczą zapisane w sprawozdaniach cyfry. W 1969 roku było to około 900 gości, w 1970 roku – 1500, w 1971 roku – 3200, w 1972 roku – prawie 5000, w 1973 roku – niemal 8000, a w 1974 roku – ponad 5000. Jak zanotowano w przewodniku, wspomniane parametry świadczą o tym, że

„zainteresowanie współczesnych, to nie tylko etnografia, ale to także misje. Naszym więc zadaniem jest przybliżyć je, a także uświadamiać, że «ktokolwiek ma zamiar udać się do narodu innego, powinien w wielkim poszanowaniu mieć jego spuściznę narodową, jego język i obyczaje» (DM 26)”⁵.

Natomiast przez ostatnie 12 lat (od 2002 do 2014 roku) przez Muzeum Misyjno-Etnograficzne Księży Werbistów „przewinęło” się około 120 000 osób. Były to wycieczki zorganizowane, goście przyjeżdżający z okazji uroczystości seminaryjnych, oficjalne delegacje z innych instytucji, a także osoby przygodne. Dla przykładu, w 2011 roku muzeum odwiedziły 154 wycieczki (4941 osób) oraz 2 252 goście indywidualnych, co daje 7 193 osoby. Doliczając wszelkie oficjalne delegacje, ogólna liczba oglądających eksponowane muzealia wyniosła 8785 osób⁶. Z kolei w 2012 roku muzeum gościło 132 wycieczki (4 424 osoby) oraz 2 068 zwiedzających indywidualnie, co daje 6 492 osoby. Doliczając oficjalne delegacje, obliczono, że 7 500 osób oglądało ekspozycje w muzeum⁷. Zaś w minionym 2014 roku odnotowano 103 grupy (3 919 osób) oraz 2 711 indywidualnych turystów, czyli łącznie 6 630 osób. Po doliczeniu oficjalnych delegacji nie będzie przesadą stwierdzenie, że w 2014 roku gabinety z muzealiami odwiedziło 7 800 osób⁸. Mimo że zauważa się tendencję spadkową wśród odwiedzających w ostatnich latach, placówka cieszy się ciągle sporym zainteresowaniem.

Muzeum odwiedzają głównie grupy z Polski i są to wycieczki szkolne, grupy pielgrzymkowe oraz indywidualni turyści. Do Pieniężna przybywa też sporo turystów zagranicznych – w tym zarówno zespołów zorganizowanych, jak i osób indywidualnych. Od 2003 roku zanotowano, że 36 razy przybyły grupy z Niemiec, 18 razy z obwodu kaliningradzkiego, 10 razy z Litwy, siedem razy z Ukrainy, sześć

⁵ B.p.a., *Vademecum przewodnika...*, dz. cyt., s. 47.

⁶ *Protokół muzeum 2011*, [w:] *Sprawozdania z pracy Muzeum (2009 do 2014)*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego w Pieniężnie, mps.

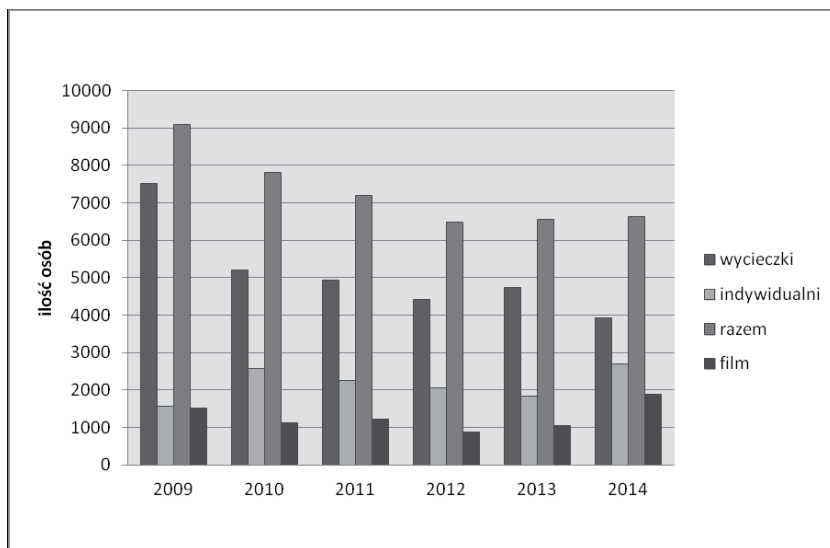
⁷ *Protokół muzeum 2012*, [w:] tamże.

⁸ *Protokół muzeum 2014*, [w:] tamże.

razy z Anglii, pięć razy z Rosji, dwa razy z Węgier, Indii, Indonezji, Brazylii oraz Japonii, a po jednej grupie z Syberii, Australii, Holandii, Szwajcarii, Włoch, Francji, Irlandii, Szwecji, Chin, USA i Togo⁹. Zapewne wielu z zagranicznych gości odwiedziło muzeum przy okazji pobytu w seminarium, np. w związku z uroczystościami przeżywanymi podczas formacji kleryków. Mamy tu na myśli szczególnie osoby zapisane z Indii, Indonezji, Chin i Togo. Wśród alumnów Misyjnego Seminarium Duchownego Księża Werbistów w Pieniężnie studentami w tamtym czasie byli młodzi ludzie właśnie z tych krajów. Jest to jednak niewysoki wskaźnik wśród odnotowanych obcokrajowców. Zdecydowana większość wspomnianych osób to wycieczkowicze.

Dla przykładu, poniżej na wykresie zaprezentowano stan liczbowy odwiedzających placówkę w przeciągu ostatnich sześciu lat. Jeden ze słupków wskazuje też liczbę osób, które zainteresowały się misyjnymi filmami emitowanymi w sali kinowej muzeum.

Wykres 1. Odwiedzający muzeum w poszczególnych latach

Źródło: *Sprawozdania z pracy Muzeum (2009 do 2014)*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księża Werbistów w Pieniężnie, mps (dane zamieszczone na wykresie 1. nie uwzględniają oficjalnych delegacji)

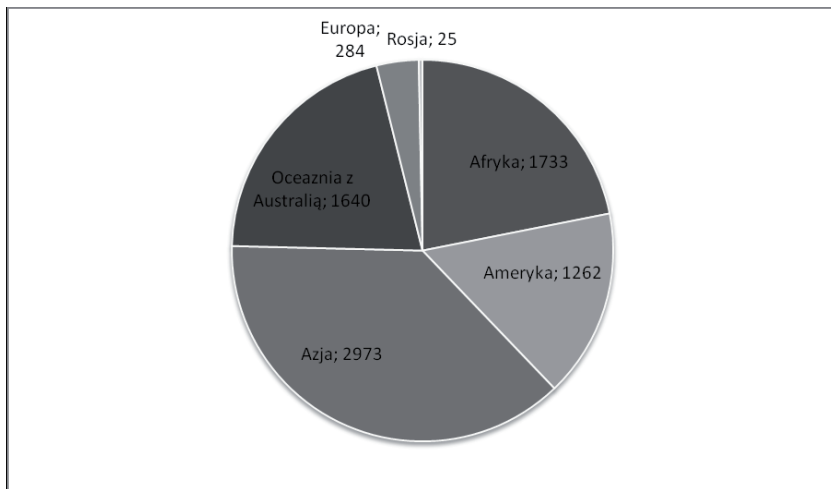
⁹ *Księga wpisu gości odwiedzających muzeum*, Zeszyt 1 i 2, Biuro Muzeum, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego w Pieniężnie, mps.

2. Krótka charakterystyka zebranych kolekcji

Muzeum w Pieniężnie na koniec 2014 roku zgromadziło około 8 000 muzealiów, pochodzących z ponad 80 krajów świata. Wyroby z Azji stanowią wśród nich najliczniejszą kolekcję – 2 973 egzemplarze. Następne w rankingu są zbiory afrykańskie – 1 733 szt. Kolejne miejsce zajmują kolekcje z Oceanii i Australii – 1 640, dalsze z Ameryki – 1 262 (głównie z Ameryki Łacińskiej).

W zespole eksponatów wydzielono też zbiór europejski, który liczy 284 egzemplarze. W artykule oddzielnie została potraktowana Federacja Rosyjska ze względu na jej rozległość terytorialną, obejmującą dwa kontynenty. Jak dotąd jest ona skromnie reprezentowana w zbiorach muzeum (25 muzealiów¹⁰). Na wykresie 2. pokazano, jak rozkładają się zebrane przedmioty.

Wykres 2. Zbiory w muzeum według kontynentów

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

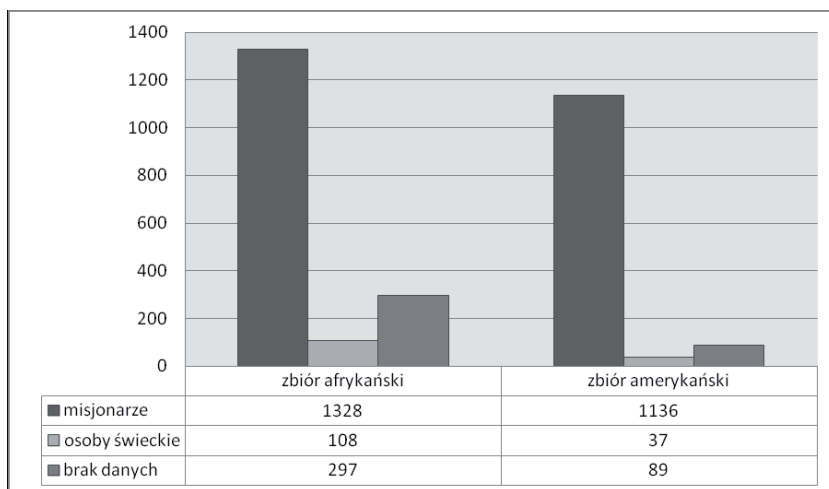
Zbiory, będące własnością muzeum, są przede wszystkim darem polskich misjonarzy, którzy w dalszym ciągu podtrzymują proces gromadzenia zabytków dla tej instytucji. Dzięki nim powstały

¹⁰ *Protokół muzeum 2014*, [w:] *Sprawozdania z pracy Muzeum (2009 do 2014)*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego w Pieniężnie, mps.

realne podstawy do planowania i realizowania dalszych działań. Praca głosicieli Ewangelii w różnych krajach, głównie w egzotycznych, daje możliwość zbierania eksponatów niemal z całego świata. Pieniężnieńskie muzealia stanowią wynik nie tylko zainteresowań kulturą i życiem mieszkańców danej misji, ale są również połączone ze stacjonarnym życiem w określonej kulturze misjonarzy ofiarodawców.

Niewielka tylko część zebranych muzealiów pochodzi z prywatnych kolekcji innych osób, przekazanych na rzecz werbistowskiego muzeum. Dla przykładu, wykres 3. graficznie ilustruje zbiór obiektów afrykańskich i amerykańskich, uwzględniając wspomniany podział ofiarodawców.

Wykres 3. Darczyńcy eksponatów z Afryki i Ameryki

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

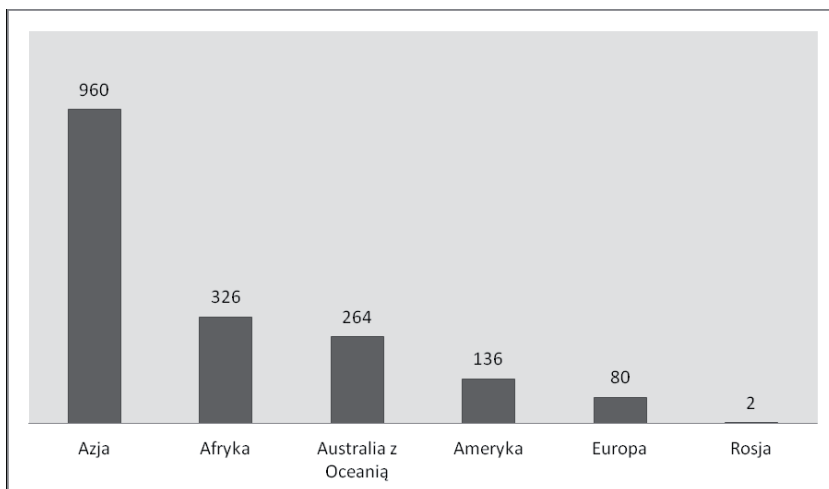
Zebrane eksponaty reprezentują różne działy kultury materialnej i sztuki użytkowej. Dla potrzeb artykułu podzielono je na sześć grup według kontynentów pochodzenia oraz wydzielonej Rosji, a także 10 umownych sekcji, co zaprezentowano na wykresie 4. w kolejnym podpunkcie. Rozparcelowania eksponatów nie dokonano w sposób ścisły, ponieważ wiele z nich należałoby zakwalifikować do dwu, a może i więcej grup jednocześnie. Mogłyby to być np. artystycznie ozdobione naczynia użytkowe (plastyka czy sprzęty gospodarstwa

Legenda: 1. sprzęty gospodarstwa domowego; 2. odzież, tkaniny, obuwie; 3. ozdoby (oraz wachlarze, parasolki, torebki); 4. instrumenty muzyczne; 5. plastyka, rzeźba (w Indonezji oraz lalki teatru cieni) – sztuka dekoracyjna; 6. przedmioty obrzędowe, kultyczne; 7. eksponaty związane z tradycją chrześcijańską; 8. książki, mapy, zwoje, kalendarze (w Azji oraz drzeworyty, banknoty świątynne); 9. maski; 10. broń.

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

a) Najliczniejszym zbiorem pieniężnieńskiego muzeum jest kolekcja sprzętów gospodarstwa domowego. Ponad połowa z nich pochodzi z Azji (690 szt.). Są tam przedmioty głównie z Indonezji (310 szt.), Japonii (136 szt.), Filipin (99 szt.) i Indii (84 szt.), mniej z Chin (57 szt.). Niewielkim wkładem w całość kolekcji zaznaczyły się Wietnam (4 szt.) oraz Tadżykistan (1 szt.).

Wykres 5. Liczba sprzętów gospodarstwa domowego zebranych z poszczególnych kontynentów

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

Z Indonezji przywieziono sporo przedmiotów wplecionych z traw i trzciny, np. pudełka, koszyki, tace, talerze na owoce, torby, plecioni na butelki, uchwyty do szklanek. Ponadto w zbiorach

znajdują się bambusowe i metalowe pudełka do przechowywania betelu, fajki oraz lufki do palenia tytoniu, naczynia drewniane wykonane ze skorup owoców i metalu, łyżki drewniane i z łupin orzecha. W kolekcji niniejszego działu znalazły się też krosna tkackie, motyki, sierpy, a także brony o drewnianej konstrukcji.

Japonia wśród sprzętów domowych reprezentowana jest głównie przez wazony na kwiaty, porcelanowe talerze, czarki, serwisy stołowe, naczynia do przechowywania proszku herbacianego, ozdobne pudełka i pałeczki do jedzenia. Wiele wspomnianych przedmiotów wykonano z laki – w większości w ciemnych kolorach, ozdobionych rysunkami. Są to zachwycające egzemplarze, do których jako komentarz można dodać słowa Wiesława Kotańskiego:

„Techniki lakowe osiągnęły wielką precyzję wykonawstwa, szczególnie technika zwana makie, polegająca na «wsianiu obrazu» (według nazwy japońskiej). Wsiewano mianowicie w jednolite tło, czy też podkład z laki, sproszkowany lub pocięty na płatki metal (złoto, srebro, cynk i inne materiały, np. macię perłową). Wsiewanie przeprowadzano na podstawie szkicu rysunkowego, tak że na ciemnym zazwyczaj tle laki powstawał rysunek wymodelowany srebrem lub złotem”¹¹.

Należy jeszcze dopowiedzieć, że dla Japończyków duże znaczenie ma ceremonia parzenia herbaty. Do tego rytuału potrzebne są odpowiednie akcesoria, stąd misjonarze, by zaprezentować zwiedzającym doniosłość chwili, postarali się o bogaty zbiór odpowiedniego oprzyrządowania. Tradycja herbaciana została sprowadzona do Japonii z Chin przez buddyjskich mnichów zen w XII wieku i rozpowszechniła się wśród ludu. Mnich zen zwany Sen-Rikiu (1521-1592) stworzył ceremonię picia herbaty w formie, jaka przetrwała do dzisiaj¹².

Jeśli chodzi o Filipiny, przywiezione z nich zostały gliniane czarki, słomiane maty, drewniane łyżki, bambusowe przetaki, tace z trawy, talerzyki, miski, koszyki z włókna roślinnego, przedmioty z muszli, naczynia ze skorupy orzecha, torby i kosze bambusowe oraz moskitiery.

Wyrazicielami indyjskiego sprzętu domowego w muzealnych zbiorach są metalowe czarki, misy, dzbany, tace, noże, srebrne kubki, pojemniki na tabakę i popielnice, zdobione naczynia na wodę, kamienne flakoniki oraz dekoratywne pudełka.

¹¹ W. Kotański, *Sztuka Japonii*, Warszawa 1974, s. 218-219.

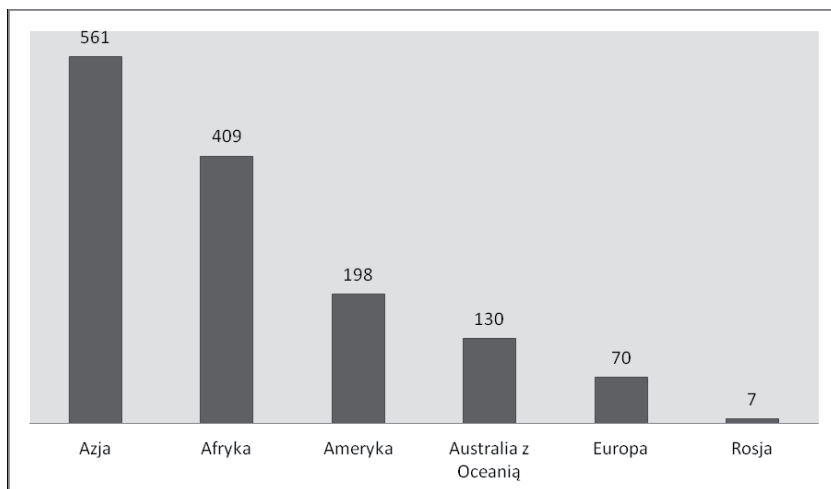
¹² Por. B.p.a., *Vademecum przewodnika...*, dz. cyt., s. 152.

W dziale chińskim w omawianej grupie znajdujemy: stolik drewniany, tygiel, pałeczki do jedzenia, pudełeczka na drobiazgi, a także fajki wodne o długim cybuchu do palenia opium. Chińczycy bowiem w XIX wieku sprowadzili z Indii opium, którego palenie stało się nałogiem wielu Chińczyków, a w konsekwencji doprowadziło do trzech wojen opiumowych¹³.

Bardzo niewiele przedmiotów posiada kolekcja wietnamska. Są tam słomiana makatka, abażur i bambusowe koszyki. Z Tadżykistanu w zbiorach muzeum jest jeden eksponat – trawiasta miotła.

b) Nieco mniej niż sprzętów gospodarstwa domowego zebrano przedmiotów wyrażających wszelki kunszt plastyczny – sztukę dekoracyjną. Są tam np. obiekty modelowane w materiale miękkim (gipsie, glinie), znajdują się też drewniane i metalowe figurki, obrazy oraz malowidła, egzemplarze metaloplastyki, wyklejanki, wycinanki, a także hafty. Dane prezentuje wykres 6.

Wykres 6. Liczba obiektów z działu plastyki, rzeźby (sztuki dekoracyjnej), zebranych z poszczególnych kontynentów

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

Dział plastyczny zdecydowanie najliczniej tworzą eksponaty przywiezione z Azji. Znowuż na pierwszym miejscu pod względem

¹³ Tamże, s. 132.

ilości zgromadzonych przedmiotów plasuje się Indonezja (249 szt.). Za nią są Indie (97 szt.), a potem Chiny (65 szt.), Tajwan (48 szt.), Japonia (45 szt.), Filipiny (33 szt.) i Wietnam (2 szt.).

Wśród indonezyjskich obiektów należałoby podkreślić rzeźbę figuralną, wykonaną w drewnie (tancerki) oraz rzeźbę w kości zwierząt (twarze), płaskorzeźbę w drewnie (twarze, ptaki), postaci do teatru cieni (22 szt. – lalki ze skóry bawolej, figurki drewniane – lalki, maski aktorów do odgrywania gry scenicznej) oraz malowane obrazy krajobrazowe, a także obrazy figur tanecznych wyklejonych ze słomy. W zbiorze są ponadto kartki – wyklejane słomą pocztówki z krajobrazem Indonezji. Szczególnie ciekawą zdaje się być kolekcja przedmiotów używanych w przedstawieniach scenicznych.

Szeroki zakres znaczeń, częściowo pokrywający się z naszym pojęciem teatru, obejmuje termin *wayang*, czyli cień, zarys. Nazwa ta kojarzy się z teatrem cieni, ale chodzi tu nie tylko o cień w znaczeniu potocznym, lecz również o cień reprezentujący ducha przodka, a może także demona czy bóstwo. *Wayang* oznacza różne rodzaje widowisk, w tym te o podłożu sakralnym. Lalki teatru cieni są to postacie płaskie, które mają ruchome ręce, twarze zwrócone profilem do widza i obrazują ludzkie charaktery ze wszystkimi ich wadami oraz zaletami. Wśród nich znajdują się: lalki wycięte ze skóry – *wayang kulit* (teatr skórzany), płaskie figurki – *wayang purwa* (teatr dawny, starożytny), a także teatr marionetek drewnianych z ruchomą głową, obracającą się na przęcie przeciągniętym przez korpus lalki – *wayang golek* (teatr obrotowy). Na pograniczu teatru i tańca znajduje się *wayang topeng* (teatr masek), w którym aktorami są żywi ludzie, pełniący funkcje marionetek, poruszający się zgodnie z wolą prowadzącego¹⁴. Te wspomniane rekwizyty są w posiadaniu muzealnych gabinetów.

Indie w dziale plastyki zbiorów pieniężnińskiego muzeum zaprezentowano głównie poprzez malowidła na preparowanych liściach palmy *pipal*, malowidła na płótnie i papierze (kwitnące drzewa, krajobrazy nocą), hafty na jedwabiu o motywach roślinnych i zwierzęcych, a także ozdobne maty.

Chiny wyrażone zostały w malowidłach na zwojach papieru, jedwabiu albo płótna (sceny przedstawiające codzienne życie mieszkańców wsi i osad), a ponadto metalowych i drewnianych posążkach oraz hafcie na jedwabiu (krajobrazy, elementy przyrody opisane chińskimi znakami). Do tajwańskich „skarbów” muzealnych zaliczyć należy

¹⁴ *Wayang – teatr jawajski. Ze zbiorów Andrzeja Wawrzyniaka. Wystawa Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie zorganizowana w ramach VII Międzynarodowego Festiwalu Teatru Lalek w Bielsku-Białej maj 1976, Warszawa 1976, s. 5-7.*

obrazy krajobrazowe na zwoju, pędzla artysty Liao Ci Fu (40 szt.), wykonane techniką *shan shui*. Inne eksponaty działu stanowią drobne świąteczne wycinanki z bibuły do zdobienia mieszkań.

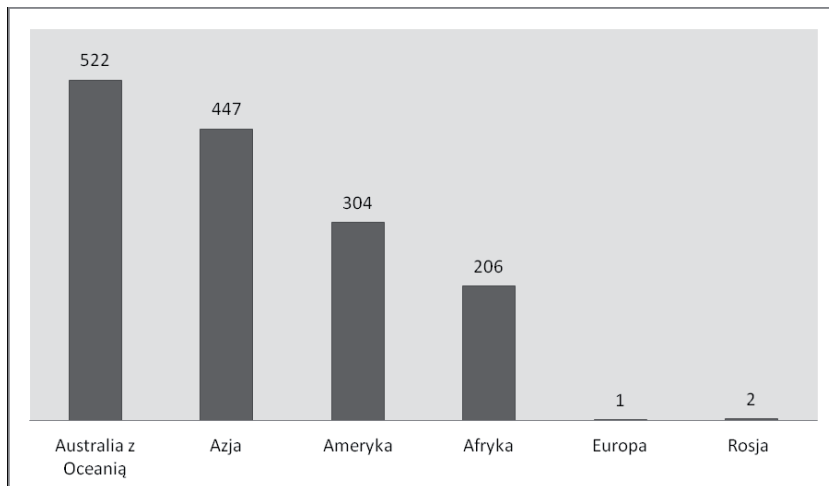
Natomiast przykładami japońskiej plastyki mogą być lalki w strojach tradycyjnych, malowidła i haft na jedwabiu, malowidła na płótnie i papierze, kolorowe papiery z wyklejonymi postaciami w stylu warsztatu origami.

Kolejną przeglądaną kolekcją w dziale plastyki (sztuk dekoracyjnych) są przedmioty przywiezione z Filipin. Można tu znaleźć: malowidła na płótnie, kwiaty wykonane z łupin orzecha kokosowego oraz z włókna roślinnego i muszelek, zabawki z muszelek, ozdobne pudełeczka bambusowe, makatki ścienne.

Muzealny dział plastyki posiada tylko dwa eksponaty z Wietnamu i są to: płaskorzeźba z wizerunkiem mnicha buddyjskiego oraz medalion z obrazkiem katedry w Sajgonie.

c) Trzecią co do wielości zebranych muzealiów wydzieloną grupą jest dział ozdób. Są to przede wszystkim przedmioty upiększające, które na wyjątkowe okazje zakładają na siebie miejscowi ludzie. Dane liczbowe ukazuje graficznie wykres 7.

Wykres 7. Liczba ozdób zebranych z poszczególnych kontynentów w zbiorach muzeum

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

Sekcję ozdób tworzą głównie obiekty przywiezione z Papui-Nowej Gwinei (507 szt.). Są to wisiorki (356 szt.), naszyjniki, pióropusze oraz grzebienie różnego kształtu i wielkości. Zebrane ozdoby charakteryzują ten obszar świata. Bardzo ciekawe wydają się być te, które wykonane zostały z kłów knura, drobnych muszelek i skórek z futerkiem albo z kłów knura, zębów psa oraz muszli, albo też samych kłów knura, połączonych sznurem z włókna roślinnego. Niecodzienną ozdobą okazuje się być wisiołek zrobiony ze sznurka i dzioba kazuara. Często kły świńskie bywają używane przez mężczyzn do ozdabiania nosa – i takie są w posiadaniu muzeum. Inną efektowną kolekcję przedmiotów używanych do przybierania się stanowią naszyjniki. Są to krążki uzyskane ze skrętu muszli przydaczni albo szlifowane muszle perłopława, albo też sznury koralu z nanizanych na włókno muszelek kauri. Wśród ozdób z Oceanii znaczny okazał się m.in. zbiór bransoletek i naramienników ze sztywnie upleczonego rotangu, suszonych traw, pestek oraz nasion.

Z Wyspy Samoa wywodzą się pozostałe ozdoby (15 szt.) omawianej kolekcji regionu Oceania z Australią. Są to naszyjniki z nasion, kości ryby i muszelek, wieńce ze sztucznych kwiatów oraz przepaski biodrowe z piór.

Jako ciekawostkę należy dodać, że Nowogwinejczycy lubią się stroić, przywiązują dużą wagę zarówno do odpowiedniego ułożenia fryzur, jak i zmiany koloru włosów. Jednak największą ozdobą mężczyzny jest pióropusz z piór rajszych ptaków, papug kakadu oraz kazuara. Na przybranie głowy składają się niezliczone ilości ogonów kolorowych ptaków, czaszek kruków, rzeźbionych płytek z drewna i muszli, kwiatów oraz niezwykle w formie barwnych liści. Mieszkańcy Papui-Nowej Gwinei potrafią wykorzystać do wyrobu codziennej i świątecznej garderoby niemal wszystko, czym obdarza ich przyroda. Doskonale naśladują naturę, jej bogactwo oraz różnorodność, tworząc stroje i ozdoby, które nie tylko zachwycają, ale również harmonizują z otoczeniem i konkretną tradycją ludu¹⁵.

¹⁵ Zob. W. Dudar, *Zbiory nowogwinejskie Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pięniężnie*, Lublin 2002, s. 70-71 (mps).

2.2. Najliczniej reprezentowane państwa z poszczególnych kontynentów

Z każdego kontynentu, poczynając od najbogatszych w ekspozycję, przedstawiamy jedno państwo, wyróżniające się liczebnością zebranych zabytków.

a) Jak już wyżej wspomniano, w Muzeum Misyjno-Etnograficznym Księży Werbistów w Pieniężnie najliczniejszą kolekcję stanowią muzealia przywiezione z Azji (2972 szt.). Wśród krajów tego kontynentu liczebnością wyróżnia się Indonezja (1346 szt.), co ukazuje wykres 8. W zespole zgromadzonych eksponatów indonezyjskich na plan pierwszy wysuwa się kolekcja tkanin. Różnego typu materiały, zdobione barwnymi wzorami, ubiory (*kain* – wzorzysta tkanina, służąca do obwijania bioder; *selendang* – szal do zarzucania na plecy lub przewieszania przez ramię; *sarong* – *kain*, którego końce są zszyte ze sobą) oraz męskie nakrycia głowy (*topi*) tworzą zbiór 314 egzemplarzy. Najczęściej spotykanymi kolorami zgromadzonych obiektów są odcienie granatu i brązu oraz czerwieni i fioleto. Większość z nich to *ikaty* i *batiki*, o których mowa będzie poniżej.

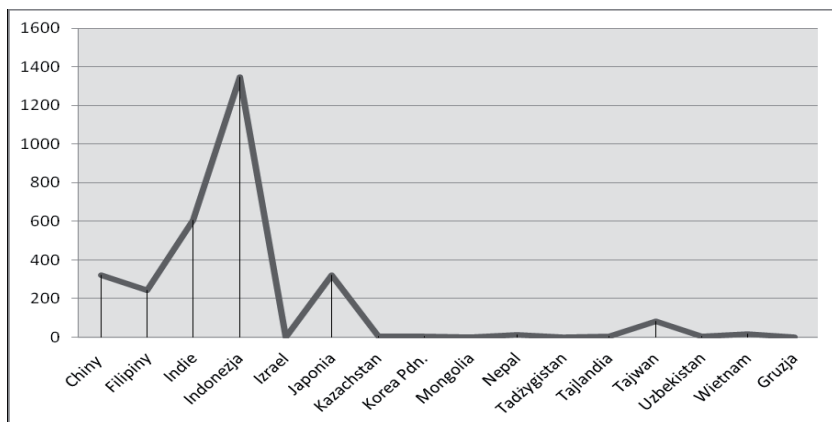
U wielu ludów tego regionu świata rozwinęły się szczególne sposoby zdobienia tkanin, zwłaszcza pokrywania ich powierzchni barwnymi wzorami. Techniki te najbardziej znane są z tzw. *batików* (rysowanie woskiem wzorów na tkaninie i zanurzanie w barwniku), *ikatów* (nanoszenie wzorów na nici osnowy przed wykonaniem tkaniny) oraz *pelangów* (barwienie gotowej tkaniny przez kilkakrotne zanurzenie jej w farbie po zabezpieczeniu niektórych części materiałem ochronnym, czego efektem są wielotonowe zabarwienia poszczególnych partii tkaniny)¹⁶.

Niewiele mniej liczne w zbiorach indonezyjskich są sprzęty gospodarstwa domowego (310 szt.), różnego typu plastyka wraz z lalkami teatru cieni (271 szt.) oraz ozdoby (229 szt.). Poza wspomnianymi znajdują się jeszcze instrumenty muzyczne (60 szt.), przedmioty obrzędowe i kultyczne (20 szt.), eksponaty związane z tradycją chrześcijańską (41 szt.), maski (9 szt.) oraz broń (92 szt.).

Dane, dotyczące ilości zebranych kolekcji z kontynentu azjatyckiego, zaprezentowano na poniższym wykresie.

¹⁶ M. Frankowska, *Indonezja. Broń, rzemiosło, sztuka*, Warszawa 1969, s. 9-10.

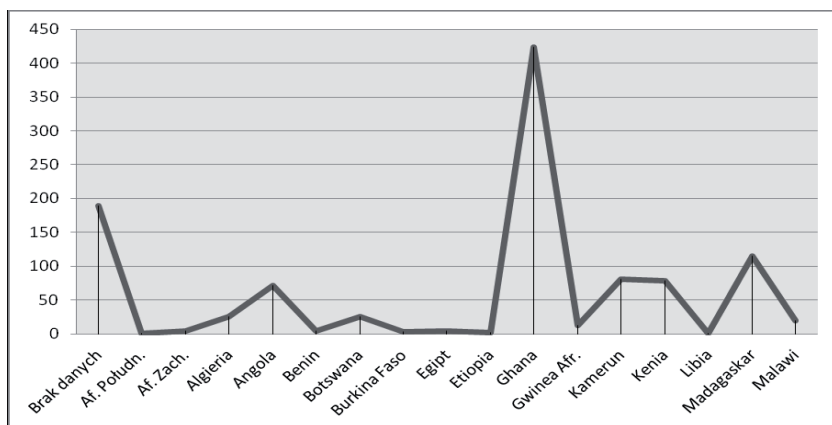
Wykres 8. Liczba eksponatów w zbiorze Azja z uwzględnieniem poszczególnych państw

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

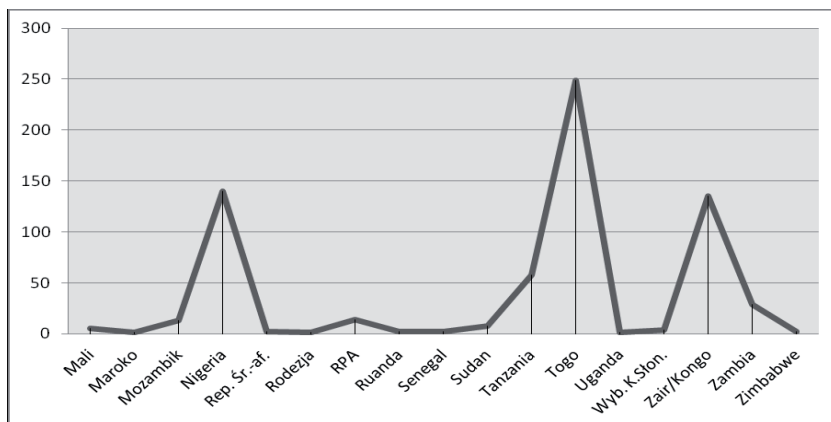
b) Zbiory afrykańskie obejmują 1733 eksponaty etnograficzne i są drugim co do liczebności kontynentem. Pośród 33 wymienionych w spisie państw Czarnego Łądu niektóre kraje wyraźnie wybijają się liczbą zgromadzonych zasobów wystawienniczych, co ilustrują poniższe wykresy.

Wykres 9. Liczba eksponatów w zbiorze Afryka z uwzględnieniem poszczególnych państw (część I)

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

Wykres 10. Liczba eksponatów w zbiorze Afryka z uwzględnieniem poszczególnych państw (część II)

Źródło: Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

Jak wskazują dane, z afrykańskich muzealiów szczególną uwagę należy zwrócić na Ghanę, skąd pochodzą 424 przedmioty. Z działu odzieży, tkanin i obuwia jest tu spora kolekcja kolorowych strojów damskich i męskich zdobionych haftem, a ponadto szali, chust oraz dekoracyjnych tkanin (w tym „wyprodukowanych” ze zszytych pomarańczowych pasków z różnokolorowymi figurami geometrycznymi – *kente cloth*), charakterystycznych dla Ghany (109 szt.). W dziale plastycznym (78 szt.) obecne są afrykańskie *batiki*, malowidła na tkaninie, rysunki na kolorowym papierze, kartki świąteczne oraz rzeźby figuralne ludzi i zwierząt. W sekcji sprzętów gospodarstwa domowego (62 szt.) zgromadzono naczynia w przeważającej części z tykwy, kolorowo malowane albo ozdobione wygrawerowanymi wzorami, a ponadto wyplatane z wikliny i rafii oraz lepiące z gliny. Muzeum posiada też oryginalne sprzęty domowe – drewnianą stępę do rozcierania ziaren i manioku, drewniane czerpaki oraz łyżki, a także niewielką ilość naczyń z metalu.

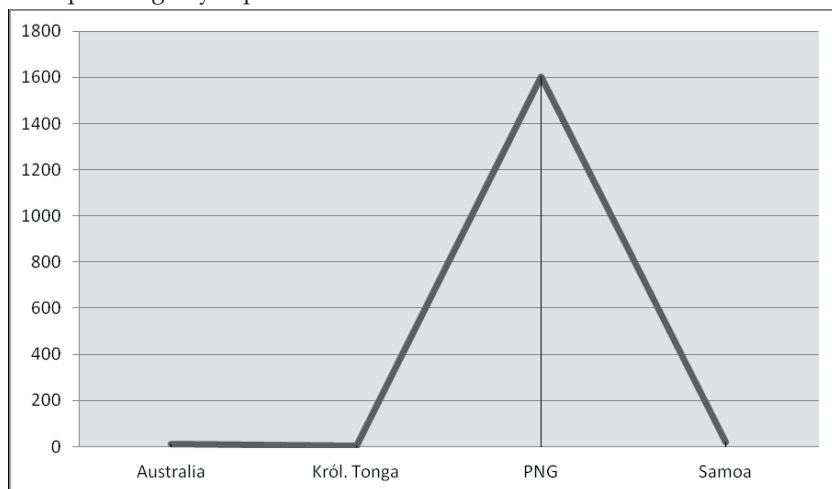
Z Ghany przywieziono sporo eksponatów, świadczących o szerzeniu się kultury chrześcijańskiej (47 szt.), które zostaną omówione w końcowej partii artykułu. Następnie niemało jest ozdób (36 szt.), często pełniących rolę amuletów (np. bransolety z metalu, kości zwierząt, materiału roślinnego), a także przedmiotów obrzędowych i kultycznych (36 szt.). Dla przykładu można podać: fetysze płodności

(drewniane figurki *akua-ba*), miotełki *kunkuma* splecione z witek liści palmy, mającej chronić przed złem, święte krzesła plemienia Aszanti (znak wybrania przez bóstwo), kropidła z włosia, skórzane woreczki na amulety.

Mniejszy, ale bardzo interesujący zbiór stanowią ghańskie instrumenty muzyczne (28 szt.): gęśle, piszczałki, grzechotki i bębny, dalej broń (26 szt.) oraz maski (2 szt.).

c) Oceania z Australią stanowią kolejny, bogaty w eksponaty dział muzeum. Mieszkańcy tego kontynentu żyli skromnie. Zadowolali się tym, co pozwalało im na przeżycie, zapewnienie ciągłości biologicznej i kulturowej. Takie życie wymagało odpowiedniego ekwipunku oraz umiejętności wytwarzania podstawowych narzędzi. Wiele tego typu przedmiotów znalazło się w zbiorach pieniądzeńskiego muzeum.

Wykres 11. Liczba eksponatów w zbiorze Oceanii z Australią z uwzględnieniem poszczególnych państw

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

Zbiory Oceanii z Australią stanowią przede wszystkim eksponaty z Papui-Nowej Gwinei (1605 szt.). W tym dziale wyróżniają się ozdoby, które już zostały omówione. Teraz należy scharakteryzować bogatą kolekcję sprzętów domowych (264 szt.): drewniane misy opalane w ogniu i ozdabiane wzorami wyrytymi rylcem, gliniane dzbany, miseczki z łupin orzechów kokosowych, drewniane łyżki, czerpaki, łopatki do

mieszania potraw, wyplatane kosze, misternie rzeźbione drewniane wagi. Bardzo ciekawymi eksponatami z Papui-Nowej Gwinei są drewniane podgłówki *kariatydy*, przypominające swym wyglądem jaszczurki, inne gady lub też głowy różnych zwierząt. Mają one nóżki z bambusa, część podtrzymującą kark wykonaną z drewna, a wiązadła z rafii.

Niewiele mniejszy jest zbiór broni (257 szt.), którą wytworzono z dostępnego surowca: drewno, bambus, kości zwierząt, a także kamień i szkliwo wulkaniczne. W gabinetach placówki znajdujemy łuki wytworzone ze specjalnego gatunku twardego drewna z cięciami z włókna bambusowego lub trzciny rotangu, a także strzały z trzciny. Znajdują się tu także wyrzutnie strzał, miotacze, włócznie, oszczepy, tarcze, miecze dwuręczne i jednoręczne, dzidy, sztylety z kości kazuara, kamienne toporki, pałki typu bumerangowego. Wszystkie militaria, które posiada muzeum, są starannie upiękzone rzeźbami, piórami, kamyczkami, plecionkami z traw, rysunkami figur geometrycznych bądź rysów ludzkich twarzy, bywają też malowane kolorowymi farbami.

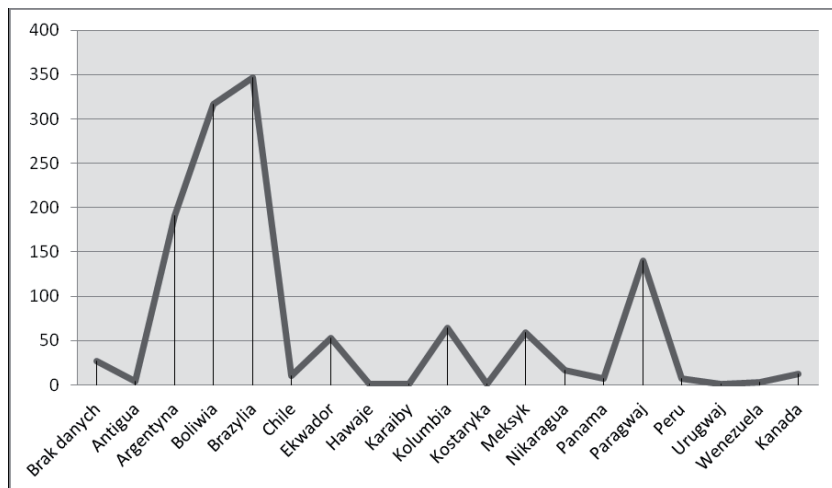
Warto zauważyć, że np. kamienne siekiery, przypominające kształtem rybę, mające bazaltowe ostrze przymocowane do drewnianego trzonka włóknem z trzciny rotangu lub łykiem, stanowią groźną broń. O ich skuteczności decyduje przede wszystkim wyostrzona krawędź oraz to, że można nią rzucać z pewnej odległości lub posługiwać się w walce z bliska¹⁷.

Przeglądając eksponaty Oceanii i Australii zauważono, że bogata jest kolekcja siatek, toreb i torebek (151 szt.). Pozostaje więc poświęcić jej trochę uwagi. Papuasi powszechnie używają wszelkiego rodzaju „pojemników” (toreb i siatek), wyplatanych z włókien rotangu lub sznurów rafii, często przybranych większymi i mniejszymi muszelkami. Tego typu przedmioty służą do przenoszenia bądź przechowywania różnego rodzaju drobiazgów, a często całego dobytku. Charakterystyczne dla regionu nowogwinejskiego są torby *bilum* plecione z rafii, mające zdolność rozciągania się i mogące pomieścić przedmioty o dużej objętości.

d) Kolekcja amerykańska liczy 1262 przedmioty etnograficzne. Ameryka Północna i Południowa są to kontynenty o znacznym zróżnicowaniu środowiska naturalnego. Przekłada się to na szeroki wachlarz zebranych eksponatów. W posiadaniu muzeum znajdują się głównie przedmioty przywiezione z Ameryki Południowej, najwięcej z obszaru Amazonii.

¹⁷ Zob. W. Dudar, *Zbiory nowogwinejskie...*, dz. cyt., s. 61.

Wykres 12. Liczba eksponatów w zbiorze Ameryka z uwzględnieniem poszczególnych państw

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

W zbiorze eksponatów tego obszaru – ze względu na liczbę muzealiów – na uwagę zasługuje Brazylia. Najliczniej prezentuje się tu dział ozdób (139 szt.). Są to naszyjniki, wisiorki, koraliki, pióropusze, naramienniki, przepaski biodrowe z piór, bransolety oraz pióra papugi do zdobienia uszu.

Sprzęty gospodarstwa domowego (52 szt.) tego kraju ukazane zostały poprzez gliniane naczynia, pojemniczki do picia yerba mate, miotelki z piór i wikliny, wachlarze do rozdmuchiwania ognia, siatki uplecione z traw do noszenia dzieci, hamaki, plecione koszyki, maty, rogi pasterskie, drewniany móżdziej z tłuczkiem, wazon, filizanka, łyżeczki, drewniane łyżki i widelce.

Dział plastyki (sztuki dekoracyjnej) zgromadził 46 eksponatów. Twórczość ludów, które zamieszkują Brazylię, ukazana została w drobnych wytworach, takich jak: figurki gliniane i gipsowe, drewniane rzeźby, płaskorzeźby, obrazy ze skrzydeł motyli, lalki.

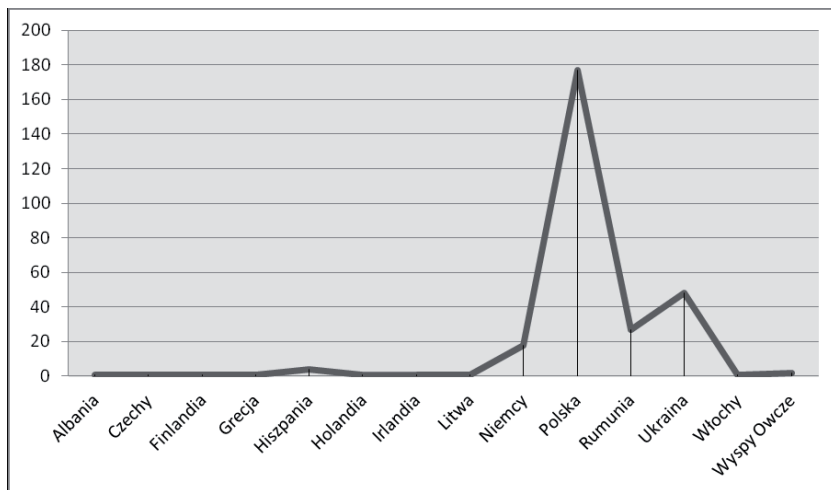
Dość liczną grupę stanowi też broń (44 szt.). Są tu włócznie, sztylety, szable, groty, maczugi, łuki i strzały oraz dmuchawy do miotania małych strzał, nasączonych trucizną kurarą (pozyskiwaną z różnych roślin). Używa się też trucizn zwierzęcych (np. z pewnych gatunków

ropuch, których skóra przy dotknięciu wydziela trującą substancję). Wspomniane dmuchawy przypominają drewnianą rurę, przez którą wydmuchuje się małe, cienkie strzałki, skonstruowane z trzciniowych drzazg bądź ze środkowych żyłek liści palmowych. Tylne ich końce owijane są kulką z puchu roślinnego (drzewa kapokowego – *ceiba*), pełniąc funkcję tłoczka.

Znacznie mniejsze zbiory prezentują pozostałe działy. Przedmioty obrzędowe, kultyczne gromadzą 29 muzealiów. Są wśród nich amulety, maski i stroje kultyczne oraz pierścienie rytualne. Ekspozyty związane z tradycją chrześcijańską (16 szt.) gromadzą różańce, figurki Maryi i świętych, krzyżyki, *batiki* z wizerunkiem Matki Bożej z Gwadelupe (będzie o tym mowa w dalszej części artykułu). Instrumenty muzyczne (12 szt.) to kolejna niewielka grupa brazylijskich zbiorów. Są w niej skolekcjonowane piszczałki, flety, grzechotki oraz bębny. Dział odzieży, tkanin i obuwia (9 szt.) może poszczycić się strojem ze słomy, a także słomianymi kapeluszami i czapkami.

e) W zbiorze eksponatów europejskich zebrano 284 zabytki. Na poniższym wykresie pokazano ich rozkład z uwzględnieniem na poszczególne państwa.

Wykres 13. Liczba eksponatów w zbiorze Europa z uwzględnieniem na poszczególne państwa

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księża Werbistów w Pieniężnie, mps

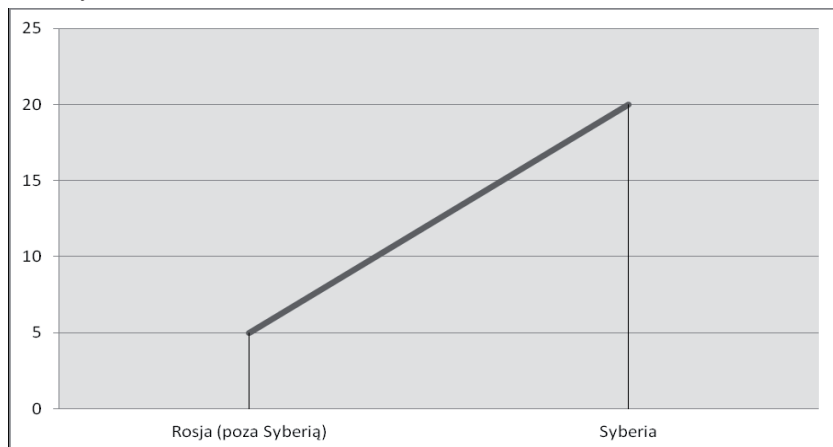
Misjonarze werbiści – poza terenami misyjnymi – pracują w wielu krajach europejskich. Stąd w Muzeum Misyjno-Etnograficznym Księży Werbistów w Pieniężnie powoli gromadzone są obiekty ze Starego Kontynentu. Jest ich stosunkowo niewiele i może nie budzą większych emocji, ale są one bardzo potrzebne i użyteczne przy prezentowaniu tematycznych wystaw czasowych, np. pokazowi kolekcji muzealnej z dziedziny tkanin. Nie można było więc nie wspomnieć o zbiorach lokalnych. W odniesieniu do zespołu europejskich przedmiotów wymienione zostały jedynie państwa z najliczniejszymi muzealiami. Zatem wśród zabytków tej grupy najwięcej zebrano egzemplarzy polskich. Są to zwłaszcza dewocjonalia (68 szt.), sprzęty gospodarstwa domowego (63 szt.) oraz pamiątki zakwalifikowane do działu plastyki (37 szt.).

Z Ukrainy pochodzą głównie tkaniny – tradycyjne serwety i wyszywane ręczniki (19 szt.), sprzęty gospodarstwa domowego – ozdobne łyżki, talerzyki, kubki (12 szt.), souvenirs plastyczne – porcelanowe figurki ludowe, metaloplastyczne obrazki widokowe (10 szt.).

Dział europejski wypełniają także: komplet rumuńskiego stroju wraz z tkaninami dekoracyjnymi (24 szt.), niemieckie przedmioty zakwalifikowane do sztuki dekoracyjnej (17 szt.).

f) Zbiory z Federacji Rosyjskiej gromadzą 25 eksponatów. W tym przypadku wydzielono te, które pochodzą z europejskiej części Rosji, oraz te z Syberii. Dane ilustruje wykres 14.

Wykres 14. Liczba eksponatów w zbiorze z Federacji Rosyjskiej z uwzględnieniem Syberii

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

Jak dotychczas Federacja Rosyjska w niewielkim stopniu zaznacza się w zbiorach muzeum. Można jedynie powiedzieć, że z Syberii przywieziono głównie eksponaty związane z tradycją chrześcijańską (7 szt.), pamiątki plastyczne (7 szt.) i stroje (6 szt.).

3. Sztuka chrześcijańska w zbiorach muzeum

Na tle zaprezentowanych eksponatów, będących świadectwem różnorodności kultur, w których misjonarze głoszą Ewangelię, pokazane obecnie zostaną muzealia, traktujące o chrześcijaństwie. Ukazane będą według podobnego klucza, czyli według najliczniej reprezentowanych zbiorów z poszczególnych kontynentów.

a) Z kontynentu afrykańskiego zebrano 224 eksponaty związane z kulturą chrześcijańską. Najliczniejsze są te, które wytworzono w Kamerunie (65 szt.) dzięki zebranych reprodukcjom obrazów, powstałym jako pokłosie odtworzonych scen ewangelicznych przez chrześcijan – miejscowych aktorów z plemienia *Mafa*. Następne miejsce w rankingu dewocjonaliów chrześcijańskich zajęła Ghana (47 szt.), dalsze Madagaskar (23 szt.), Kenia (21 szt.), Togo (19 szt.) oraz Kongo (19 szt.). Po kilka eksponatów chrześcijańskich przywieziono z Angoli, Beninu, Botswany, Malawi, Republiki Środkowoafrykańskiej, Republiki Południowej Afryki, Wybrzeża Kości Słoniowej i Zambii.

Wspomniane eksponaty, подарowane z Czarnego Lądu, świadczyć mogą o wpisaniu się chrystianizmu w formy afrykańskie. Szczególnie należałoby podkreślić Korpus Chrystusa Ukrzyżowanego oraz inne krzyże, na których Chrystus pokazany został jako Afrykanin. Ponadto w posiadaniu muzeum znajduje się katechizm w języku *ewegbe* z 1906 roku, a także Biblie w miejscowych językach, obrazy ze scenami biblijnymi, stuly oraz różańce.

b) W zbiorach amerykańskich znajdujemy 188 dewocjonaliów. Najwięcej pochodzi ich z Boliwii (57 szt.) i Argentyny (54 szt.), następnie z Paragwaju (19 szt.), Meksyku (18 szt.), Brazylii (16 szt.). Niewielkie ilości, bo tylko po kilka sztuk, znalazły się w kolekcjach Ekwadoru, Chile, Kolumbii, Nikaragui oraz Urugwaju i Wenezueli.

Oglądając wspomniane eksponaty należy powiedzieć, że również w sztuce religijnej Ameryki można zauważyć przenikanie się miejscowej kultury i chrześcijaństwa. Na specjalną uwagę zasługują przedmioty związane z liturgią, np. ornaty oraz stuly z tradycyjną symboliką indiańską, krzyże wyplatane z trzciny, figurki i obrazy Matki Boskiej, a także różańce z nasion. Wskazane obiekty są znakiem przeżywania przez Indian wiary w ich własny, uświęcony tradycją

sposób. Muzeum może się również poszczycić dość licznym zbiorem szopek betlejemskich, szczególnie boliwijskich. Są one wykonane różnorodną techniką i z różnego materiału, np. lepienie i wypalane z gliny, wycinane w tykwie, rzeźbione w drewnie, wyplatane z „liści” kukurydzy. Ciekawymi okazami są zapewne te, które sporządzono z pestek i owocu palmy *tagua* (tzw. ekwadorskiej kości słoniowej).

c) Z ziemi azjatyckiej pochodzi 117 eksponatów chrześcijańskich. Najwięcej posiada ich Indonezja (41 szt.), potem Chiny (23 szt.) i Indie (20 szt.). Mniej ma Japonia (11 szt.), a tylko po kilka pozycji znajduje się w zbiorach Tajwanu (8 szt.), Filipin (7 szt.), Tajlandii (5 szt.), Wietnamu (2 szt.) i Izraela (1 szt.).

Indonezyjskie dewocjonaalia katolickie to głównie *batikowe* Drogi Krzyżowe, stuły, płaskorzeźby Madonny z Dzieciątkiem. W chińskim zbiorze zebrano *makimona* – malowane na jedwabiu obrazy Świętej Rodziny oraz Maryi z Dzieciątkiem, Biblie, katechizmy, książki religijne napisane chińskimi znakami, przedmioty liturgiczne (jedwabny ornat ze stułą, bielizna kielichowa).

Z Indii przywieziono Pismo Święte w językach *gujarati* i *urdu* oraz literaturę chrześcijańską, obrazki Jezusa, Maryi i świętych na liściach palmy *pipal*, a z Japonii obrazy Maryi z Dzieciątkiem malowane na jedwabiu oraz modlitewniki.

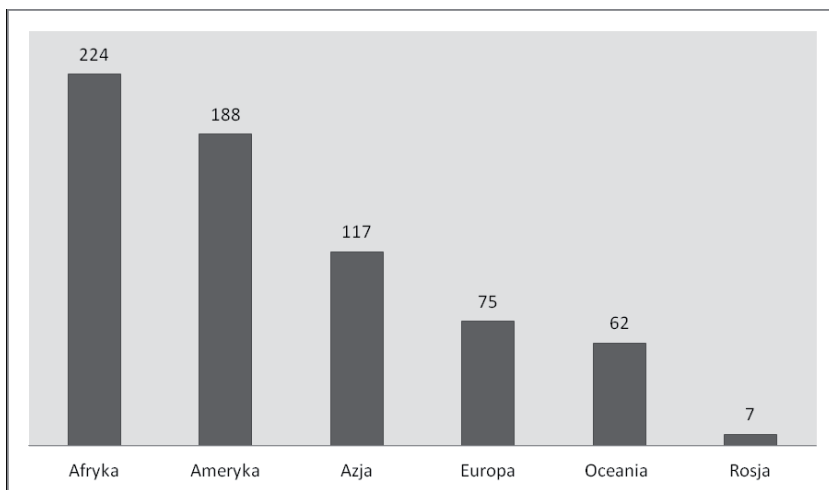
d) Europa wymieniona jest tu tylko dla porządku. Cały zbiór liczy 75 eksponatów, z czego 68 szt. pochodzi z Polski. Są to rzeźby do stacji Drogi Krzyżowej, drewniane i metalowe krzyże, haftowane obrazki Madonny z różnych zakątków świata (Chin, Japonii, Wyspy Bali, Górnej Wolty, Korei Południowej, Papui-Nowej Gwinei, ziemi Indian amerykańskich).

e) Oceania z Australią ukazują 62 muzealia chrześcijańskie. Wszystkie one pochodzą z Papui-Nowej Gwinei. Są to przede wszystkim rzeźby sakralne: figurki aniołów, Maryi z Dzieciątkiem, krzyże z różnych gatunków drewna z charakterystyczną nieproporcjonalną budową korpusu Chrystusa (dużą głową i pokaźnymi dłońmi), rzeźbami ptaków, będących symbolem Ducha Świętego. Jako element upiększający przedmioty kultu użyto muszelek *kauri*, podobnie jak to jest praktykowane przez Papuasów w innych rzeźbach, wypełniając nimi miejsca oczu. Od wzorca nie odbiegają też nowogwinejskie płaskorzeźby, np. Chrystus w Ogrójcu. W kolekcji dewocjonaaliów obecne są też obrazki Maryi, Jezusa, Jezusa z apostołami, katechizmy oraz szaty liturgiczne w stylu zachodnim. Podobnie jak w Ameryce i Afryce, omawiane eksponaty przybierają krój miejscowej kultury.

f) Federacja Rosyjska również została odnotowana w dziale eksponatów związanych z kulturą chrześcijańską (z tego rozległego kraju pochodzi 7 przedmiotów). Wszystkie one zostały przywiezione z Syberii. Są to wyklejane korą brzozy ikony Bogurodzicy oraz Bible w językach jakuckim, buriackim i języku Ewenków.

Przedstawioną wyżej treść ilustruje wykres 15.

Wykres 15. Ekspozycje związane z tradycją chrześcijańską przywiezione z poszczególnych kontynentów

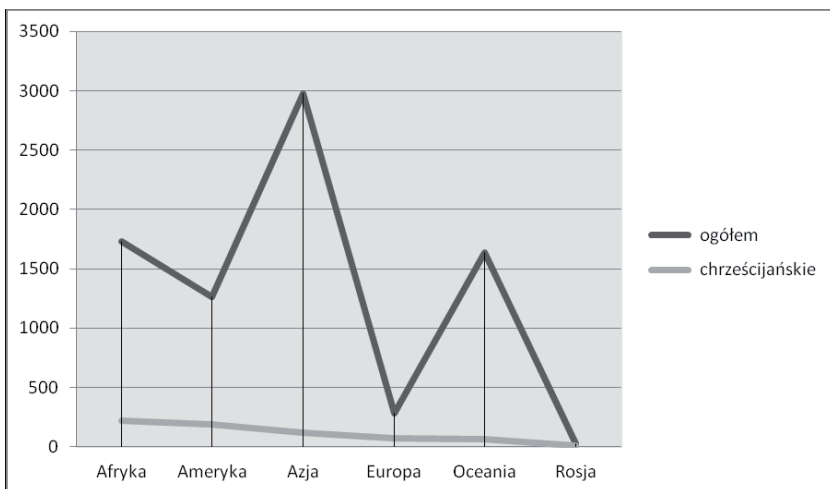

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

Analizując wykres 15., wyraźnie dostrzegamy znaczne rozpiętości poszczególnych danych, np. słupek pierwszy jest 32 razy wyższy od słupka ostatniego. Tak wielka jest rozbieżność między największą i najmniejszą kolekcją chrześcijańskich dewocjonaliów zgromadzonych w muzeum. Pierwsze eksponaty afrykańskie datowane są na 1970 rok (choć gromadzone były znacznie wcześniej, a dopiero wówczas zaczęto je katalogować), natomiast pierwsze przywiezione z Rosji na rok 1993 (jest to dar osoby świeckiej z obwodu kaliningradzkiego) i 1998 (dar misjonarzy z Syberii). Praca misjonarzy w krajach Czarnego Łądu jest znacznie dłuższa od tej pełnionej w krajach byłego ZSRR, co zapewne wpływa na liczbę zgromadzonych przedmiotów etnograficznych z tych regionów świata.

Ciekawym okazuje się zestawienie wszystkich eksponatów i odbicie na ich tle tych przedmiotów, które wskazują na przyjęcie chrześcijaństwa przez autochtonów. Graficznie pokazuje to wykres 16.

Wykres 16. Eksponaty związane z tradycją chrześcijańską na tle wszystkich muzealiów

Źródło: *Karty katalogu naukowego muzealiów etnograficznych*, Archiwum Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, mps

Wykres ilustruje dane liczbowe wszystkich eksponatów zgromadzonych w muzeum (ciemna linia) oraz przedmiotów, będących świadectwem przyjętego chrześcijaństwa (linia jasna). Łatwo zauważyć, że największa rozbieżność między ilością zebranych eksponatów w ogóle a chrześcijańskimi dewocjonaliami zaznacza się w Azji, najmniejsza w Europie. Ta proporcja zapewne nikogo nie dziwi.

W poniższej tabeli podajemy liczebności w procentach, które dotyczą wszystkich zebranych eksponatów w Muzeum Misyjno-Etnograficznym Księży Werbistów oraz eksponatów wskazujących na tradycję chrześcijańską.

Tabela 1. Ekspozycje misyjno-etnograficzne w zbiorach muzeum

	Ekspozycje etnograficzne ogółem	W tym ekspozycje chrześcijańskie
Afryka	21,9 %	2,8 %
Ameryka	15,9 %	2,4 %
Azja	37,6 %	1,5 %
Europa	3,6 %	1,0 %
Oceania z Australią	20,7 %	0,8 %
Federacja Rosyjska	0,3 %	0,09 %
Razem	100 %	8,59 %

Muzeum w Pieniężnie w sposób szczególny podkreśla wartość kultury duchowej ludności, wśród której pracują werbiści. Jednym z istotnych zadań misjonarzy jest poznawanie tradycyjnych systemów religijnych krajów ewangelizowanych. Stąd też gromadzi się zabytki kultury duchowej, związanej z tradycyjnymi systemami wierzeń i religii, a także przedmioty inspirowane treścią głoszonej przez misjonarzy nauki chrześcijańskiej. Obiekty te są dowodem dialogu chrześcijaństwa z poszczególnymi religiami i wierzeniami miejscowymi, ukazują historyczny rozwój chrześcijaństwa, ale też stan obecny, specyficzny dla poszczególnych regionów świata, a przede wszystkim wskazują na zagadnienia akomodacji chrześcijaństwa do kultur ludów ewangelizowanych¹⁸.

Zakończenie

W niniejszym artykule została zasygnalizowana tematyka misyjnego kolekcjonerstwa prowadzonego przez Muzeum Misyjno-Etnograficzne Księży Werbistów w Pieniężnie. Wskazano zaledwie fragment wielkiego zasobu różnorodnych, egzotycznych kolekcji, które stanowią interesującą i pełną dokumentację życia ewangelizowanych ludów. Zgromadzona imponująca kolekcja ponad 8 000 ekspozycji ukazuje w przekrojowy sposób całość kultury wybranych plemion i ludów.

Autorka ma nadzieję, że nawet taka skromna prezentacja zachęci do zajrzenia choć na chwilę – za pośrednictwem muzeum – w niezwykle świat społeczności żyjących poza Europą. A ci, którzy już pasjonują się egzotyką, zechcą skorzystać z oferowanego bogactwa, bo być może kryje

¹⁸ Zob. K. Fac, *Organizacja i działalność...*, dz. cyt., s. 80.

ono materiał do badań, na podstawie których mogłyby powstać ciekawe opracowania, interesujące prace dyplomowe oraz liczne artykuły.

W omawianej placówce – oprócz wyszczególnionych i opisanych eksponatów – znajdują się jeszcze inne przedmioty godne uwagi, np. maski rytualne i obiekty kultowe, kolekcje tkanin oraz strojów z różnych regionów świata, instrumenty muzyczne, przedmioty wykonane z rozmaitych surowców, czasem o bardzo oryginalnych kształtach i funkcjach. Do najciekawszych i chyba najbardziej urzekających, a będących w posiadaniu muzeum, należą choćby maski nowogwinejskie, stanowiące magiczny pomost między realistycznym światem natury a światem duchów.

Interesujące badania można by także przeprowadzić na temat eksponatów przyrodniczych, o których w tym opracowaniu jedynie wspomniano, np. kolekcji muszli, rogów zwierzęcych, kamieni.

~•~

HIACYNTA LORENC SSPs

**Zbiory Muzeum Misyjno-Etnograficznego
Księży Werbistów w Pieniężnie – 50 lat działalności**

Streszczenie

W 2014 roku Muzeum Misyjno-Etnograficzne Księży Werbistów w Pieniężnie obchodziło 50 lat istnienia. Półwieczna (nie licząc okresu przedwojennego) praca kolekcjonerska zaowocowała powstaniem usystematyzowanych, bogatych zbiorów muzealnych. Artykuł zarysowuje kształt powstającego zbioru eksponatów, a następnie przedstawia jego dokładniejsze omówienie. Zgromadzone egzemplarze o profilu misjologiczno-etnograficznym reprezentują różne – pod względem kulturowym – obszary świata oraz różnorodne działy kultury materialnej i sztuki. Zebrane przedmioty pokazane zostały według wydzielonych asortymentów, ich liczebności i państw pochodzenia. Wspomniano też o okazach sztuki chrześcijańskiej, będącej wyrazem dialogu chrześcijaństwa z kulturami ludów miejscowych. Wyeksponowany dla zwiedzających fragment zasobu egzotycznych kolekcji muzealnych stanowi wycinek dokumentacji życia społeczeństw oraz ukazuje przekrojowo całokształt kultury wybranych plemion i ludów.

Słowa kluczowe: animacja misyjna, eksponaty, kultury, misje, muzeum.

HIACYNTA LORENC SSPS

Missionary and Ethnographic Collections in Divine Word Missionary Museum in Pieniężno. Fifty Years of Activity**Abstract**

In 2014 the Missionary and Ethnographic Museum in Pieniężno celebrated 50th anniversary of its existence. The collector's work done in half-a-century (not taking into consideration pre-war period) resulted in the creation of systematized and rich museum collections. The article outlines the shape of the emerging collection of exhibits, and then presents its more detailed discussion. Collected items have a missionary-ethnographic profile and culturally represent various areas of the world and various branches of material culture and art. The items are shown according to separate assortments, their number and countries of origin. Also specimens of Christian art are shown, which is an expression of the dialogue of Christianity with the cultures of local peoples. A fragment of the exotic museum collections, which are exposed for visitors, exist thanks to the missionaries themselves and they are a documentation of the lives of societies and show the overall culture of selected tribes and peoples.

Keywords: museum, mission, exhibits, cultures, mission animation.